

Con Villa Faraldi nel cuore
Med Villa Faraldi i hjertet

MED VILLA FARALDI I HJERTET

Norske kunstnere har til alle tider reist ut i verden. Både for å bli inspirert av og studere kunsthistorien, møte nye kulturer og for å søke kontakt med kunstnere i andre land. Samtidig ser det ut til at de også har søkt et fellesskap med egne landsmenn. «Kunstnerkolonier» har oppstått både nasjonalt og internasjonalt, ikke minst i metropoler som København, Paris, Berlin og Roma. Men, også i små og mørre landlige områder som i Åsgårdstrand (Norge), Antibes (Frankrike) og i Skagen (Danmark). Villa Faraldi er nok et eksempel på et slikt sted.

Villa Faraldi er en liten landsby i åsen ovenfor badebyen San Bartolomeo Al Mare, i regionen Liguria nordvest i Italia, omtrent midt mellom Nice og Genova.

Dette er en fortelling om framveksten av en norsk «kunstnerkoloni» i Villa Faraldi. Som i alle legender finnes det flere versjoner. Vi har gjort våre utvalg, men ser fram til å høre alle de andre versjonene fra våre venner og naboer i Villa Faraldi. Hensikten med prosjektet er først og fremst å bringe historien videre til nye generasjoner i Villa Faraldi og løfte fram innsikt og forståelse i møtet mellom ulike kulturer i vår multikulturelle samtid, og ikke minst dette møtets betydning for utviklingen av samtidskunsten.

Det hele begynte tidlig i 1960 årene med at den svenske kunstneren Bengt Olson kom vandrende langs åsryggen på leit etter et sted å slå seg ned. Han fant Villa Faraldi og slo seg ned der. Så gikk det slik det ofte går, noen kjenner noen som kjenner noen... Inger Sitter som holdt til i Paris fikk høre om denne fantastiske landsbyen av sin venn Bengt og fulgte etter. Inger ble således den første norske billedkunstneren som slo seg ned i Villa. Deretter fulgte Fritz Røed, Per Göransson og Eli Marie Johnsen, som alle besøkte Inger, fikk låne huset hennes og etterhvert skaffet seg sitt eget sted i den vakre landsbyen.

Ikke bare billedkunstnere men også andre kulturarbeidere slo seg ned i Villa Faraldi.

Ikke minst kom reggisør, filmekspert og programleder Pål Bang-Hansen, journalist Jon Lie og poet Kolbein Falkeid. Maleren Frans Widerberg fikk låne huset til Pål i Tovo og fikk seg etterhvert et eget hus i Villa. I årene som fulgte kom også en rekke andre billedkunstnere, arkitekter, filmressigører, skuespillere, kulturarbeidere, mediefolk, dramaturger og

CON VILLA FARALDI NEL CUORE

Gli artisti norvegesi hanno sempre viaggiato per il mondo. Per trovare ispirazione e studiare la storia dell'arte, per incontrare nuove culture e per cercare contatti con artisti di altri paesi. Allo stesso tempo sembra che abbiano anche cercato la vicinanza di altri connazionali.

“Colonie di artisti” sono emerse sia a livello nazionale che internazionale, non da ultimo in metropoli come Copenaghen, Parigi, Berlino e Roma, ma anche in ambiti minori e più rurali come Åsgårdstrand (Norvegia), Antibes (Francia) e Skagen (Danimarca). Villa Faraldi è l'ennesimo esempio di un luogo del genere.

Villa Faraldi è un piccolo paese collinare sopra la località balneare di San Bartolomeo al Mare, nella regione Liguria, nell'Italia nord-occidentale, all'incirca a metà strada tra Nizza e Genova.

Questa è il racconto di come si sia creata una ”colonia di artisti” norvegese a Villa Faraldi. Come in tutte le leggende, ci sono diverse versioni. Abbiamo fatto le nostre selezioni, ma non vediamo l'ora di ascoltare tutte le altre versioni che ci giungeranno dai nostri amici e vicini di casa di Villa Faraldi. Scopo del progetto è principalmente quello di trasmettere la storia alle nuove generazioni di Villa Faraldi, accrescere la consapevolezza e reciproca comprensione nell'incontro tra culture diverse appartenenti alla nostra epoca multiculturale, e non ultimo, sottolineare il significato di questo incontro nell'evoluzione dell'arte contemporanea.

Tutto è iniziato nei primi anni Sessanta quando l'artista svedese Bengt Olson arrivò qui camminando lungo il crinale alla ricerca di un luogo dove stabilirsi. Trovò Villa Faraldi e vi si stabilì. Poi è andata come spesso succede, qualcuno conosce qualcuno che conosce qualcuno altro... Inger Sitter, che viveva a Parigi, sentì parlare di questo meraviglioso paese dal suo amico Bengt e lo seguì. Inger divenne così la prima artista visiva norvegese a stabilirsi a Villa. Poi seguirono Fritz Røed, Per Göransson ed Eli Marie Johnsen, che erano tutti stati a trovare Inger, avevano preso in prestito la sua casa ed in seguito avevano acquistato una casa propria nel bellissimo paese.

Non solo artisti visivi ma anche altri operatori culturali si stabilirono a Villa Faraldi.

© Fritz Røed /BONO 2022.

matkunstnere, på kortere eller lengre opphold. Og venner og venners venner av alle disse tok turen innom Villa Faraldi i sommerferien. I de nærliggende landsbyene var det også grupper av kunstnere bl.a. fra Sveits og Tyskland.

Ingen regel uten unntak, noen selvstendige norske sjeler har funnet veien til Villa Faraldi helt på egenhånd. Men, denne lille fortellingen skal altså konsentrere seg om de første norske billedkunstnerne.

Cappella Santa Caterina ble etablert som fellesatelier for Inger, Frans, Fritz, Per og Eli en gang på slutten av 1970-tallet. Pådriver overfor eieren – den katolske kirken – var Fritz Røed. Atelieret er et avsignet kapell, første gang omtalt i skriftlige kilder i 1587 ifølge Sandor Kuthy, som skriver i sin bok «La Chiesa di San Lorenzo» at det å ta kapellet i bruk som atelier og gjennomføre omfattende restaurering (som fradrag i husleien) reddet stedet fra forfall.

Fra 1982 overtok Fritz Røed atelieret, men kollegaene jobbet der fortsatt i lengre perioder.

Utover 1970 og -80 tallet blomstret det internasjonale kulturlivet i kommunen. Villa Faraldi Internasjonale Kulturfestival, som ble initiert av de norske kunstnerne og Villa Faraldi kommune på midten av 1980-tallet, var kunstnernes måte å gi noe tilbake til landsbyen de satte så stor pris på. Ideen ble unnfantet av Fritz Røed og Luigi Ardoino og entusiastisk fulgt opp av ordfører Angelo Limarelli. Villa Faraldi ble satt på det internasjonale kulturkartet! Tanken var å bidra til å skape arbeidsplasser og liv i landsbyen og demme opp for fraflyttingen.

I annen halvdel av 1980 tallet var Villa Faraldi blitt et kjent sted i norsk kulturliv, ikke minst takket være Pål Bang Hansen og Jon Lies bok «Villa Faraldi», illustrert av Finn Graff og Kolbein Falkeids diktsamling «Horisontene» som forteller om livet i Villa Faraldi.

Horisontene var også tema for den første Villa Faraldi Internasjonale kulturfestival i 1984.

For kunstnerne var det nok først og fremst inspirerende å arbeide i et miljø der visuell kunst var verdsatt som en nødvendig del av kulturen. Der de vennlige menneskene, det milde klimaet, lyset, horisonten, åsene, steinformasjonene og de gamle oliventrærne inviterte til studier og fortolkninger. Selv

Non da ultimo arrivarono il regista, esperto di cinema e presentatore, Pål Bang-Hansen, il giornalista Jon Lie e il poeta Kolbein Falkeid. Il pittore Frans Widerberg prese in prestito la casa di Pål a Tovo e alla fine acquistò una casa a Villa.

Negli anni che seguirono, un certo numero di altri artisti visivi, architetti, registi, attori, operatori culturali, persone dei media, drammaturghi e artisti del cibo, si fermarono qui per periodi più o meno lunghi. Ed anche i loro amici e gli amici degli amici passavano da Villa Faraldi durante le vacanze estive. Nei villaggi vicini c'erano anche gruppi di artisti provenienti, tra l'altro, dalla Svizzera e dalla Germania.

Nessuna regola è senza eccezioni ed alcune spiriti liberi norvegesi hanno trovato da soli la strada per arrivare a Villa Faraldi. Tuttavia, questa breve storia si concentrerà sui primi artisti visivi norvegesi.

La cappella di Santa Caterina è stata allestita ad atelier collettivo per Inger, Frans, Fritz, Per ed Eli alla fine degli anni Settanta. La forza trainante che ha coinvolto il proprietario, ovvero la Chiesa cattolica, fu Fritz Røed. L'atelier è una cappella (oratorio) sconsacrata menzionata, secondo Sandor Kuthy, per la prima volta in fonti scritte nel 1587; Kuthy scrive nel suo libro "La Chiesa di San Lorenzo" che l'avere trasformato la cappella in studio ed eseguito estesi restauri (da detrarsi dall'affitto) hanno salvato l'edificio dal degrado.

Nel 1982 Fritz Røed rilevò l'atelier, ma i suoi colleghi continuarono ancora a lavorarvi per lunghi periodi. Durante gli anni Settanta e Ottanta, nel comune fiorì la vita culturale internazionale. Con il Festival Culturale Internazionale di Villa Faraldi, promosso dagli artisti norvegesi e dal comune di Villa Faraldi a metà degli anni Ottanta, gli artisti hanno voluto in qualche modo ricompensare il paese che tanto apprezzavano. L'idea è venuta a Fritz Røed e Luigi Ardoino ed è stata portata avanti con entusiasmo dal sindaco Angelo Limarelli. In questo modo Villa Faraldi ha preso posto nella mappa internazionale della cultura. L'idea era quella di contribuire a creare nel paese posti di lavoro e vivacità e frenare così lo spopolamento.

Nella seconda metà degli anni Ottanta, Villa Faraldi era diventata un luogo ben noto alla vita culturale norvegese, non da ultimo grazie al libro di Pål Bang Hansen e Jon Lie "Villa Faraldi", illustrato da Finn Graff, e alla raccolta di poesie di Kolbein Falkeid "Horisontene" (Orizzonti) che racconta la

Via Piemonte, Villa Faraldi, ©Frans Widerberg/BONO 2022.

om denne første generasjon norske kunstnere i Villa Faraldi søkte roen og fellesskapet på den Italienske landsbygda var de alle særdeles aktive utøvere innenfor sine fag. De viste utstillinger og utførte utsmykkingsoppdrag i Norge og i andre deler av verden. De søkte faglig inspirasjon i metropoler og rurale strøk både i Europa og på andre kontinenter. Og de var alle framstående kunstnere innenfor sine respektive fagfelt.

Det er ikke til å stikke under en stol at med så mange profilerte kulturpersonligheter samlet på ett sted ble det til tider litt turbulens. En diskusjon var hvem som hadde skylden for mengden av nordmenn som innvanderte landsbyen i sommerukene. Andre diskusjonstemaer hadde sitt utspring i de store endringene i norsk kunstnerpolitikk på midten og slutten av 70-tallet, spesielt omorganiseringen av kunstnernes organisasjoner.

Da kunne det være godt å ty til poeten Kolbein Falkeids noe lengre perspektiver i diktet Cappella Santa Caterina.

Etter kort tid utviklet det seg til en stor enighet; Det er godt å være kunstner i Italia, der alle innbyggere har en grunnleggende kunnskap om kulturens betydning i samfunnet.

På 1990-tallet var det roligere tider, flere av de første kunstnerne flyttet mer eller mindre permanent til landsbyen og hadde et tett og fint naboforhold med faste fredagsmiddager på de lokale restaurantene Bellavista, Vecchia Pietra, La Campagnola og Ai Torchi.

Både Villa Faraldis natur, kultur og befolkning og samværet med kollegaer hadde stor betydning for utviklingen av deres kunstnerskap. Hvilke faktorer som betyddet mest for den enkelte kunstner var svært forskjellig og kunsten de skapte svært mangfoldig.

I de kommende avsnittene dedikert hver enkelt av de fem kunstnerne kommer vi nærmere inn på hvilken betydning Villa Faraldi fikk for deres kunst og med det har blitt et kapittel i norsk kunsthistorie.

Fritz Røeds Minnefond ble opprettet av familien Røed i 2004. Hensikten er å videreføre ideen om å bidra til norsk-italiensk kulturutveksling og yte vårt bidrag til livet i landsbyen. Minnefondet har til nå sendt ialt 9 «nye» norske kunstnere på stipend og arbeidsopphold i atelieret, den 10. er valgt ut og kommer til Villa i 2023. Stipendkunstnerne har arbeidet

vita a Villa Faraldi. Gli orizzonti hanno anche costituito il tema del primo Festival Culturale Internazionale di Villa Faraldi nel 1984.

Per gli artisti è stato probabilmente prima di tutto stimolante lavorare in un ambiente in cui l'arte visiva era apprezzata e considerata una parte necessaria della cultura. Un luogo dove la gente cordiale, il clima mite, la luce, l'orizzonte, le colline, le formazioni rocciose e gli ulivi secolari invitavano a studi e interpretazioni. Sebbene questa prima generazione di artisti norvegesi a Villa Faraldi cercasse la tranquillità e la comunità della campagna italiana, era comunque composta da artisti particolarmente attivi nei loro specifici ambiti. Facevano mostre e portavano a termine incarichi di decorazione in Norvegia e in altre parti del mondo. Cercavano ispirazione per il loro lavoro nelle metropoli e nelle aree rurali sia in Europa che in altri continenti, ed erano tutti artisti di spicco nei loro rispettivi campi.

Come si può facilmente immaginare, così tante personalità culturali di alto profilo riunite in un unico luogo, crearono talvolta qualche turbolenza. Uno dei motivi di discussione era chi avesse la colpa del fatto che un gran numero di norvegesi si riversavano nel villaggio durante le settimane estive. Altri argomenti di discussione hanno avuto origine dai grandi cambiamenti nella politica artistico-culturale a metà e alla fine degli anni Settanta, in particolare la riorganizzazione delle associazioni di categoria degli artisti.

Potrebbe essere utile riferirsi alle prospettive un po' più ampie del poeta Kolbein Falkeid nel poema La Cappella di Santa Caterina.

Dopo poco tempo, si sviluppò una grande unità; è bello essere artisti in Italia, dove tutti gli abitanti hanno una consapevolezza di base dell'importanza della cultura nella società.

Gli anni Novanta furono un periodo più tranquillo, molti dei primi artisti si trasferirono nel villaggio in modo più o meno permanente e avevano tra loro un rapporto stretto di buon vicinato che comprendeva le cene del venerdì presso i ristoranti locali Bellavista, Vecchia Pietra, La Campagnola e Ai Torchi.

La natura, la cultura, la popolazione di Villa Faraldi, oltre all'interazione con i colleghi, sono stati di grande importanza per la loro evoluzione artistica. Quali fattori fossero più importanti variavano da artista ad artista e le opere da loro prodotte sono molto varie.

CAPPELLA SANTA CATERINA

Cappella Santa Caterinas mur mot Villa
og det karrige jordsmonnet på piazzettaen, nedbeitet
ikke bare av århundreders umettelige solskinn
men også av menneskefötter. Ja,
for landsbyens endeløse rad nygenerasjoner
møttes nok her når dagen, het og nesten utbrent,
krøp bak de provencalske fjellene i vest.

Så trakk den mørket godt over seg.

Men i det sparsomme lyset fra ildfluene, disse stjernene
som har rømt fra himmelen for å oppleve juni på jorda,
skar folk sine bumerker i veggen, risset
forelskelsens evige runer i forgjengelig kalk,
navn av honning, alt dette flagrende dagbokblad-lette
som med tiden sank tungt i historien her;
Villas furete ansikt.

Kolbein Falkeid

LA CAPPELLA DI SANTA CATERINA

Il muro della Cappella di Santa Caterina che si eleva verso
Villa,
e la terra magra della Piazzetta, calpestata,
non solo dal fuoco insaziabile del sole attraverso i secoli,
ma anche dai piedi degli uomini. Si,
le nuove generazioni, nella loro infinita successione,
da sempre si incontrano qui, nel momento in cui il giorno,
ancora cocente ma quasi spento,
si trascina verso l'ovest, per nascondersi dietro i colli
provenzali
e coprirsi di oscurità.

Qui, alla luce scarsa delle luciole, stelle
Fuggite dal cielo per vivere un giugno terrestre,
gli uomini hanno inciso i loro nomi nei muri,
qui hanno scolpito nell'effimera calce gli eterni segni
runici dell'amore,
nomi di milele, tutto ciò che, con il leggiadro sfarfallio di
un foglio di diario,
è sprofondato pesantemente nella storia di questi luoghi:
il viso rugoso di Villa.

Kolbein Falkeid

i atelieret i Cappella Santa Caterina og holdt utstilling i forbindelse med den internasjonale kulturfestivalen, og i senere år i egen regi. Minnefondet har fått støtte fra- og samarbeidet med Time kommune i Norge og Villa Faraldi kommune i Italia og fra andre bidragsytere.

Målet er å trekke nye grupper av kunstnere til Villa Faraldi og at atelieret i Santa Caterina skal være et godt sted å arbeide og et sted for både Italiensk og norsk kulturformidling.

Verden, og Villa Faraldi med den, har forandret seg betraktelig løpet av de siste 50 årene. Den lille landsbyen er idag et internasjonalt samfunn, med innbyggere og etterkommere etter innvandrere fra bl.a. Marocco, Romania, Sveits, Tyskland, Polen, Sverige og selvfølgelig etterkommere av de opprinnelige innbyggerne i Valle Steria. En gledelig utvikling er at unge Italienske familier igjen etablerer seg i landsbyene i kommunen. Alt dette lover godt for Villa Faraldis framtid, og vi vil gjerne bli kjent med alle deres historier.

I dag er det både andre, tredje og fjerde generasjon etterkommere av de første norske kunstnerne og deres venner som tilbringer somrene i Villa Faraldi. Enkelte tilbringer også større deler av livet i landsbyen nå når 2. generasjon nærmer seg pensjonsalder. Villa Faraldi har preget våre liv og jeg er ganske sikker på at den «norske kolonien» har preget livet til innbyggerne i Villa Faraldi. For å dokumentere denne delen av Villa Faraldis historie oppretter vi nå et dokumentasjonsenter i atelieret i Cappella Santa Caterina og gir ut denne lille boken om de første norske Villa Faraldi-kunstnerne. Vi håper at initiativet er til berikelse både for innbyggerne i Villa Faraldi og for norsk kunstliv og tar gjerne imot materiale som bidrar til å kaste ytterligere lys over historien.

Kristin Røed

Styreleder, Stiftelsen Fritz Røeds Mingefond

Nelle prossime sezioni dedicate a ciascuno dei cinque artisti, vedremo più da vicino il significato che Villa Faraldi ha avuto per la loro arte e come essa sia diventata un capitolo della storia culturale norvegese.

Il Fondo commemorativo di Fritz Røed (Fritz Røeds Mingefond) è stato fondato dalla famiglia Røed nel 2004. Lo scopo è quello di continuare a promuovere lo scambio culturale italo-norvegese e dare il nostro contributo alla vita del villaggio. Il Fondo Commemorativo ha finora sponsorizzato in tutto nove "nuovi" artisti norvegesi con borse di studio e soggiorni di lavoro presso l'atelier; il decimo è già stato selezionato ed arriverà a Villa nel 2023. Gli artisti borsisti hanno lavorato nel atelier cappella di Santa Caterina, hanno esposto prima in una mostra collegata al Festival Culturale Internazionale, e poi negli anni successivi in forma autonoma. Il Fondo Commemorativo ha ricevuto sostegno e cooperazione dal comune di Time in Norvegia, dal comune di Villa Faraldi in Italia e da altri.

L'obiettivo è quello di attrarre nuovi gruppi di artisti a Villa Faraldi e fare sì che l'atelier presso la cappella di Santa Caterina possa rappresentare un buon posto in cui lavorare ed un luogo dedicato alla diffusione della cultura, sia italiana che norvegese.

Il mondo, e con esso Villa Faraldi, è cambiato notevolmente negli ultimi cinquant'anni. Il piccolo paese è oggi una comunità internazionale, con residenti e discendenti di immigrati provenienti, tra l'altro, da Marocco, Romania, Svizzera, Germania, Polonia, Svezia e, naturalmente, discendenti degli abitanti originari della Valle Steria. Una felice evoluzione è che giovani famiglie italiane si stanno di nuovo trasferendo nei villaggi del comune. Tutto questo fa ben sperare per il futuro di Villa Faraldi, e ci farebbe piacere conoscere tutte le loro storie.

Oggi sono i discendenti di seconda, terza e quarta generazione dei primi artisti norvegesi ed i loro amici, a trascorrere le estati a Villa Faraldi. Alcuni trascorrono anche gran parte della loro vita nel villaggio ora che la seconda generazione si sta avvicinando all'età pensionabile. Villa Faraldi ha avuto una forte influenza sulle nostre vite e mi sento di dire che la "colonia norvegese" ha avuto un ruolo nella vita degli abitanti di Villa Faraldi. Per documentare questa parte della storia di Villa Faraldi, stiamo ora istituendo un centro di

documentazione nel atelier di Santa Caterina e pubblichiamo questo libricino sui primi artisti norvegesi a Villa Faraldi. Ci auguriamo che l'iniziativa rappresenti un arricchimento, sia per gli abitanti di Villa Faraldi che per la vita artistica norvegese, e accolga materiale che aiuti a gettare ulteriore luce sulla storia.

Kristin Røed

Presidente, Fondazione Commemorativa
Fritz Røed

INGER SITTER (1929 – 2015)

Inger Sitter var en av Norges mest kjente og sentrale kunstnere og ble ved årtusenskiftet kåret til sin tids viktigste kvinnelige norske kunstner, noe mange mente var en fornærmelse – da hun var en av sin tids viktigste norske kunstnere uansett kjønn!

Inger Sitter var aktiv både som tegner, grafiker, maler og skulptør. Hun brakte modernismen til Norge og var en tydelig representant for en ny generasjon og en ny tid. Inger var en aktiv utstiller og de senere årene ble det vist flere store retrospektive utstillinger av hennes arbeider blant annet på Haugar Vestfold Kunstmuseum, i Galleri Brandstrup og i Trondheim Kunstmuseum. Hun utførte en rekke offentlige utsmykninger i Norge og i utlandet, bl.a. i regjeringsbygget i Oslo i samarbeide med sin daværende ektefelle Carl Nesjar. Hennes verker henger i utallige norske hjem og inngår i en rekke private og offentlige norske og utenlandske kunstsamlinger.

Inger vokste opp i Antwerpen der familien bodde da faren var styrmann i Det Nordenfjeldske Dampskipsselskap. Familie flyttet tilbake til Norge i 1939. Inger ble omtalt som et kunstnerisk vidunderbarn og bare 15 år gammel begynte hun på Statens Kunstakademi i Norge, året etter flyttet familien tilbake til Antwerpen og Inger fortsatte sine studier på Institut Supérieur de Beaux-Arts. Senere var hun elev ved Andre Lhotes malerskole i Paris og elev av Stanley William Hayter, Atelier 17, i Paris.

Også i sitt voksne liv var Inger en kosmopolitt med bo- og arbeidssteder i Paris, Oslo, Vestfold, Antibes og Villa Faraldi og hun hadde et stort nettverk innenfor nasjonalt og internasjonalt kunstliv.

Både i sitt kunstneriske virke og kulturpolitisk var Inger en foregangskvinne, som utfordret stivnede normer, flyttet grenser og åpnet muligheter for de som kom etter henne.

Hun var medlem av Norsk Kulturråd fra det ble startet i 1964 og var en viktig rådgiver og premissleverandør i utviklingen av norsk kunstnerpolitikk fra tidlig på 1970 tallet. De aller fleste tiltakene hun bidro til å initiere er viktige for norske kunstnere også i dag. Fra 1981 til 1984 var Inger Sitter den første kvinnelige professor ved Statens Kunstakademi i Oslo. For sitt arbeide ble hun hedret med en rekke priser og

INGER SITTER (1929 – 2015)

Inger Sitter è stata una delle artiste norvegesi più famose e importanti e all'inizio del millennio è stata designata come la più importante artista donna norvegese del proprio tempo, cosa da molti considerata un insulto, dato che Inger era uno degli artisti norvegesi più importanti a prescindere dal suo sesso.

Inger Sitter fu attiva come grafica, pittrice e scultrice. Ha portato il modernismo in Norvegia ed è stata la portavoce di una nuova generazione e di una nuova era. Inger fu una attiva espositrice e negli ultimi anni sono state fatte diverse importanti mostre retrospettive delle sue opere, tra le altre all'Haugar Vestfold Kunstmuseum, alla Galleri Brandstrup e al Trondheim Kunstmuseum. Ha realizzato una serie di ornamentazioni pubbliche in Norvegia e all'estero, tra cui nel palazzo del Governo a Oslo, in collaborazione con l'allora coniuge Carl Nesjar. Sue opere si trovano in innumerevoli case norvegesi e fanno parte di molte collezioni d'arte, private e pubbliche, sia norvegesi che straniere.

Inger è cresciuta ad Anversa, dove la famiglia viveva quando suo padre era primo ufficiale della Compagnia di piroscavi di Nordenfjeld. La famiglia tornò in Norvegia nel 1939. Di Inger si è detto che era una bambina prodigo ed all'età di soli 15 anni venne ammessa all'Accademia Nazionale norvegese di Belle Arti (Statens Kunstakademi); l'anno successivo la famiglia ritornò ad Anversa e Inger continuò i propri studi presso l'Institut Supérieur des Beaux-Arts. In seguito, divenne allieva della scuola di pittura di Andre Lhote a Parigi e di Stanley William Hayter, presso l'Atelier 17, sempre a Parigi.

Anche nella sua vita adulta, Inger fu una cosmopolita e soggiornò e lavorò a Parigi, Oslo, nel Vestfold, ad Antibes ed a Villa Faraldi ed ebbe una vasta rete di relazioni nell'ambito del mondo dell'arte nazionale e internazionale.

Sia nella attività artistica che in quella culturale, Inger è stata una pioniera che, sfidando le convenzioni, ampliò gli orizzonti del proprio tempo, aprendo opportunità per quelli che sono venuti dopo di lei.

È stata membro del consiglio nazionale norvegese per l'arte (Norsk Kulturråd) sin dal suo inizio nel 1964, ed è stata un'importante consulente ed innovatrice per quanto riguarda

utmerkelser, blant annet Norsk Kulturråds Ærespris, Ulrik Hendriksens Ærespris og utmerkelsene Ridder og senere Kommandør av St. Olavs orden.

Datteren Gro forteller:

Min mor, Inger Sitter's, lange kjærlighetsforhold til Villa Faraldi hadde sitt utgangspunkt i et møte på en landevei; En strålende søndag ettermiddag i 1962 var mine foreldre og jeg på biltur i området vi bodde utenfor Paris i vår norsk-registrerte bil, da vi ble forbikjørt av en hvit Svensk registrert Volvo. Føreren vinket oss inn til siden.

Tydeligvis var det såpass uvanlig på den tiden i Paris at to skandinaviske biler møttes, at man måtte hilse på. Mannen, Bengt Olson, i den svenske bilen viste seg å være maler, og bosatt i samme forstad til Paris som oss!

Dette møtet på landeveien ble starten på livslange vennskap, og siden Bengt nylig hadde «oppdaget» Villa Faraldi, begynnelsen på min mors også livslange forhold til stedet.

Som Niels Christian Geelmuyden så fint beskriver i boken Inger Sitter, Et portrett:

«Tilgangen til kapellet (Santa Catarina) var av største betydning for Inger, da hun på denne måten fikk fysisk anledning til å male store bilder.»

Han fortsetter:

«Nå ble det til at hun oppsøkte Santa Catarina hver dag ved 10-tiden for å male digert. Våren 1985 satte hun rekord ved å male flere bilder på seks kvadratmeter. Røed for sin del utviklet Hafsfjord-monumentet, med de tre gigantsverdene stukket i bakken, i dette katolske kapellet. Her tilvirket også kunstnerparet Eli-Marie Johnsen og Per Gøransson det åtte meter lange billedteppet som henger i Norges Høyesterett.»

Om påvirkningen på hennes arbeider skriver han videre:

«På samme måte skulle Villa Faraldi sette spor i deler av hennes billedkunst på -80 og 90-tallet. De mest konkrete sporene finner man i form av oliventrærnes menneskelignende strukturer.»

Og som hun selv sa:

“Det som gjør inntrykk med svaberg, er møtet mellom det

l’evoluzione della politica degli artisti norvegesi fin dai primi anni Settanta. La stragrande maggioranza dei provvedimenti che ha contribuito a promuovere sono ancora importanti per gli artisti norvegesi di oggi. Dal 1981 al 1984 Inger Sitter è stata la prima docente donna della Accademia Nazionale Norvegese di Belle Arti di Oslo (Statens Kunstakademie). Per il suo lavoro è stata insignita di vari premi e riconoscimenti, tra cui il premio onorario del Consiglio norvegese per l’arte, (Norsk Kulturråds Ærespris), il premio onorario Ulrik Hendriksen e la nomina, prima a Cavaliere e poi a Commendatore, dell’Ordine di Sant’Olav.

Sua figlia Gro ha detto di lei:

La lunga storia d’amore di mia madre Inger Sitter con Villa Faraldi è iniziata con un incontro lungo una strada di campagna; in una soleggiata domenica pomeriggio del 1962, io e i miei genitori stavamo facendo un giro con la nostra auto con targa norvegese nella zona fuori Parigi dove abitavamo, quando fummo sorpassati da una Volvo bianca con targa svedese. L’autista ci fece segno di fermarci sul lato della strada. A quanto pare era così insolito all’epoca che due auto scandinave si incontrassero a Parigi, che bisognava per forza fare conoscenza. L’uomo dell’auto svedese, Bengt Olson, si rivelò essere un pittore che viveva nello stesso nostro sobborgo di Parigi. Questo incontro su una strada di campagna fu l’inizio di amicizia durata tutta la vita, e poiché Bengt aveva da poco “scoperto” Villa Faraldi, fu anche l’inizio del rapporto di mia madre con questo luogo.

Come Niels Christian Geelmuyden descrive così bene nel suo libro “Inger Sitter, un ritratto”: ”La possibilità di utilizzare la cappella (Santa Caterina) fu estremamente importante per Inger, poiché così lei ebbe la possibilità di dipingere quadri di grandi dimensioni”.

Egli così prosegue: “Lei si recava a Santa Catarina ogni giorno verso le dieci per dipingere le opere di grandi dimensioni. Nella primavera del 1985, stabilì un record dipingendo diversi quadri di sei metri quadrati ciascuno. Røed, da parte sua, progettò qui, in questa cappella cattolica, il monumento di Hafsfjord, con le tre spade giganti infisse nel terreno. Sempre qui, la coppia di artisti Eli-Marie Johnsen e Per Gøransson, ha realizzato l’arazzo lungo otto metri che è si trova presso la Corte Suprema norvegese.”

mykeste myke, vann, og det hardeste harde, granitt. Når disse møtes gjennom millioner av år, blir resultatet så sensuelt at det minner om hud. Noe av det samme opplever jeg med gamle oliventrær. Det fascinerer meg sterkt å se hvilken likhet mange av dem har med knoklene på mennesker. Mange av grenene er formet slik at de ligner albuer og knær. Strukturen i naturen har betydd stadig mer for meg. Det vil si at slektskapet mellom alt levende.»

Så det er ingen tvil om hvor mye Villa betød for henne. Både kunstnerisk, og på andre plan; med gode venner, familie og ferie-liv.

Mot slutten av livet hennes fikk vi henne nedover en siste gang; på tross av sykdom og vanskeligheter med bevegelighet, tilbrakte hun en måned der vinteren 2014. Og hun var veldig glad for å være tilbake, selv om det var kaldt og vått mesteparten av tiden, så var Villa fortsatt det stedet hun elsket å være.

Og helt på slutten av oppholdet, spaserte hun og jeg ned til kirkegården, så på gravene til alle de vi hadde kjent, også Fritz' vakre, lille grav-monument, tegnet av en annen Villa-beboer – Arkitekt Espen Eskeland.

På veien oppover igjen mot byen uttrykte hun at ringen på en god måte var sluttet, og hun kunne takke også Villa for seg.

Sull'influenza che il luogo ha avuto sull'opera dell'artista, scrive ulteriormente: "Allo stesso modo, Villa Faraldi avrebbe lasciato tracce in alcune sue opere grafiche degli anni Ottanta e Novanta. Le tracce più concrete possono essere viste nelle strutture costituite da alberi di ulivo dalle sembianze simili a quelle umane."

E come lei stessa ha detto:

"Ciò che fa impressione negli arcipelaghi di isolotti è l'incontro tra la cosa più morbida che ci sia, ovvero l'acqua, e la cosa più dura, ovvero il granito. Quando questi si incontrano nel corso di milioni di anni, il risultato diventa così sensuale che fa pensare alla pelle. Provo qualcosa di simile nel guardare i vecchi alberi di ulivo. Mi affascina fortemente osservare la somiglianza che molti di loro hanno con le ossa degli uomini. Molti dei rami sono modellati in modo da ricordare gomiti o ginocchia. La struttura nella natura ha gradualmente assunto per me un significato sempre maggiore. Ovvero, la relazione esistente tra tutto ciò che vive".

Non vi è quindi dubbio su quanto Villa abbia significato per lei. Sia artisticamente, che in altri ambiti, con cari amici, famiglia e vacanze.

Verso la fine della sua vita, siamo riusciti a portarla giù un'ultima volta; nonostante la malattia e le difficoltà motorie, trascorse lì un mese nell'inverno del 2014. Era molto felice di essere tornata, e benché facesse freddo e piovesse quasi sempre, Villa era ancora il posto dove lei veramente amava stare.

Ed al termine del nostro soggiorno, io e lei passeggiammo fino al cimitero, guardando le tombe di tutti quelli che avevamo conosciuto, incluso il piccolo e bellissimo monumento funerario della tomba di Fritz, progettato da un altro residente di Villa, l'architetto Espen Eskeland.

Sulla via del ritorno verso la città, disse che il cerchio si era chiuso in modo positivo, e che poteva anche dire addio a Villa.

FRANS WIDERBERG (1934 – 2017)

Frans Widerberg er en av Norges fremste og mest folkekjære grafikere og malere. Fra 1971 lånte Frans huset til Pål Bang Hansen i Tovo. I 1982 kjøpte han huset til en svensk arkitekt som hadde restaurert en ruin i Via Piemonte.

Widerberg er mer en lyskunstner enn egentlig en kolorist.

«Lys er farge, og for meg er farge mer konkret enn form», sa han.

Frans studerte bokdesign ved Statens håndverk - og kunstindustriskole i 1953. Deretter gikk ferden videre til Goldsmith's College School of Art, Bergen Kunsthåndverksskole, som hospitant under Povl Christensen og til University of London i 1955. I 1957 startet Widerberg tre år ved Kunstakademiet i Oslo under Alexander Schultz.

Widerberg var en ivrig forkjemper for det figurative og romantiske maleriet sammen med en større gruppe elever ved Akademiet. I en tid da det non-figurative maleriet var det eneste man burde dedikere seg til, ble Widerberg beskyldt for å være reaksjonær.

På 1970-tallet fikk Widerberg en røffere uttrykksmåte og utviklet sine kraftige primærfarger. Virkemidlene ble sterke, uttrykket kraftigere, formatet større og figurene mer abstraherte. Det Widerbergske universet ble skapt, og Frans slo igjennom med sin ”signatur”.

Widerberg stod nå frem som en romantisk ekspresjonist med elementer av vitalisme og symbolisme. Forbindelsen til Edvard Munchs maleri er påtakelig i disse bildene, og han ble av tidens toneangivende kritikere fremhevet som en sentral fornyer av det figurative maleri. I de påfølgende årene ble uttrykket forsterket ved en økt konsentrasjon om rene primært og sekundærdfarger og en stilisering av motivene. Formatene ble større, lysvirkingen kraftigere og titlene bygde ofte opp under tanken om et spirituelt og metafysisk ladet innhold. Bildene vakte stor oppmerksomhet og bred anerkjennelse, noe som bekreftes ved at Widerberg 1977 ble festspillutstiller i Bergen og året etter valgt til å representer Norge på Biennalen i Venezia.

På 1980-tallet ble det metafysiske og spirituelle i Widerbergs bilder ytterligere forsterket til en stil mange forbinder han

FRANS WIDERBERG (1934 – 2017)

Frans Widerberg è stato uno dei più importanti e amati grafici e pittori norvegesi. A partire dal

1971, Frans prestò la sua casa a Paul Bang Hansen a Tovo. Nel 1982 l'artista acquistò la casa di un architetto svedese che aveva restaurato un rudere in via Piemonte.

Widerberg è più un artista della luce che un vero e proprio colorista.

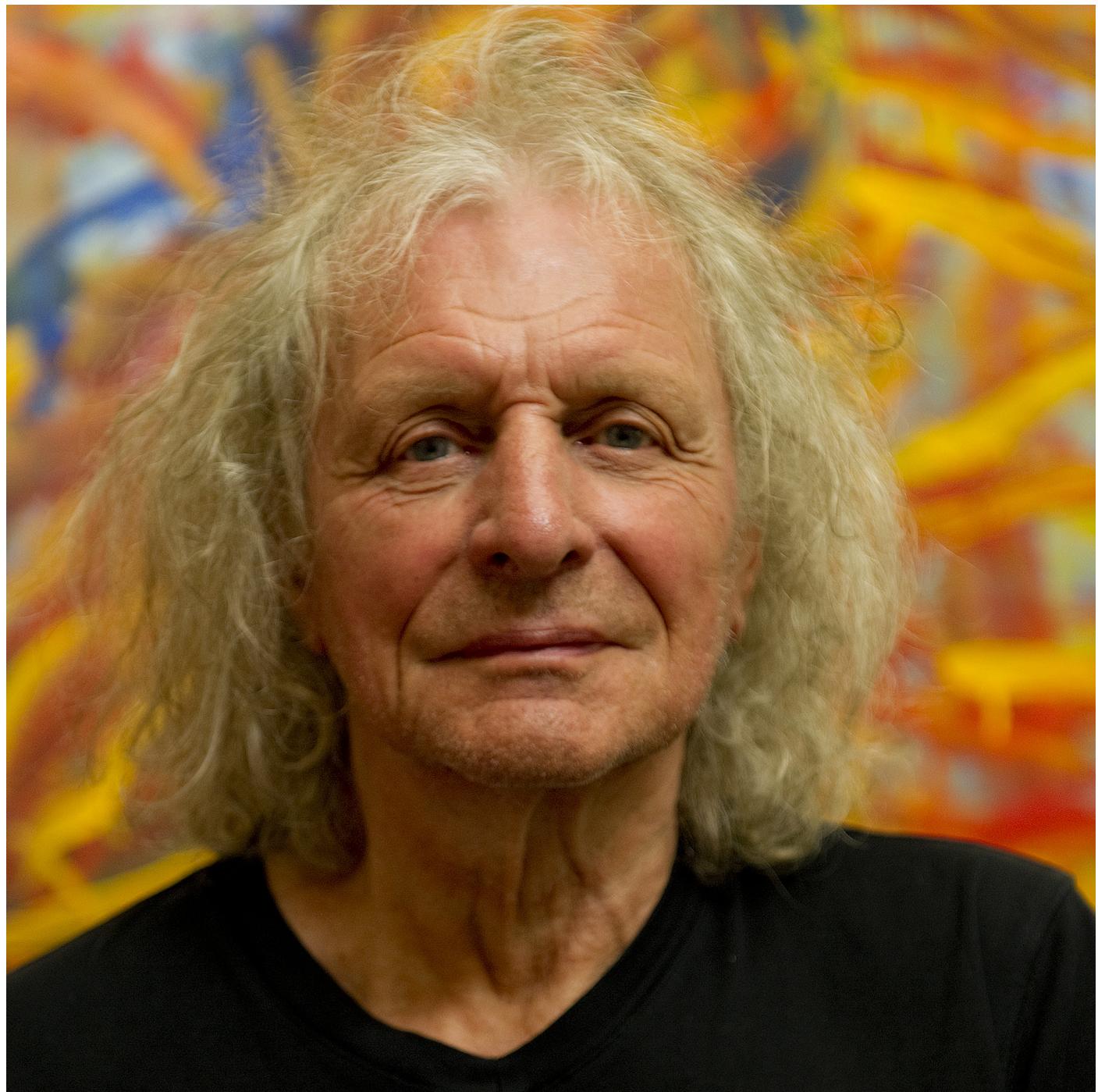
“La luce è colore, e per me il colore è più concreto della forma”, disse.

Frans studiò design del libro nel 1953 presso l'Istituto Nazionale Norvegese per l'artigianato e l'industria artistica. Poi il suo percorso è proseguito con il Goldsmith's College School of Art, la scuola per l'artigianato artistico di Bergen, come uditore sotto Povl Christensen e all'Università di Londra nel 1955. Nel 1957 Widerberg intraprese tre anni di studio presso l'Accademia di Belle Arti di Oslo sotto Alexander Schultz.

Widerberg era, assieme ad un gruppo più ampio di studenti dell'Accademia, un appassionato sostenitore della pittura figurativa e romantica. In un'epoca in cui la pittura non figurativa era l'unica cosa a cui dedicarsi, Widerberg fu accusato di essere reazionario.

Negli anni Settanta, Widerberg elaborò un modo più ruvido di esprimersi e sviluppò i propri intensi colori primari. Gli espedienti divennero più forti, l'espressione più potente, il formato più grande e le figure più astratte. L'universo widerbergiano era stato creato, e Frans sfondò con la propria “firma”.

Widerberg si affermò quindi come espressionista romantico con elementi di vitalismo e simbolismo. In queste opere si percepisce chiaramente il legame con la pittura di Edvard Munch, e l'artista è stato indicato dalla critica dell'epoca come un innovatore essenziale nell'ambito della pittura figurativa. Negli anni successivi la sua espressione venne rafforzata dall'uso di una maggiore concentrazione di colori primari e secondari puri ed una stilizzazione dei motivi. I formati si ingrandirono, l'effetto luce divenne più potente e i titoli rafforzavano il concetto di un ricco contenuto spirituale e metafisico. Le sue opere suscitarono grande attenzione e

med i dag: Ryttere på hester, kentaurer og langstrakte figurer svevende i et åpent landskap.

Sammen med sin sønn Nico har han utsmykket kapellet ved Ullevål sykehus i Oslo (1993).

Frans har også laget verkene Ryttergruppe, utsmykning Haukeland sykehus, Bergen, i 1968

altertavle, Voldsdalen kirke, 1974.

I 1997 ble han tildelt St. Olavs orden, ridder av første klasse og i 2000 mottok han Anders Jahres kulturpris, to høyt-hengende utmerkelser i Norsk kunstliv.

Frans har satt sitt bumerke ute i det offentlige rom i Villa Faraldi med et maleri på arken øverst i Via Piemonte.

Hans svevende skikkelsjer er influert av utsikten fra landsbyen Tovo. Men hovedinspirasjonen ligger nok i lyset og linjene i Faraldidalen, eller Valle Steria som den heter. Der ute i lys-havet svever Frans' figurer i ekspressive kulører.

ampio riconoscimento, cosa confermata anche dal fatto che Widerberg poté esporre le proprie opere al festival di Bergen nel 1977 e l'anno successivo fu scelto a rappresentare la Norvegia alla Biennale di Venezia.

Negli anni Ottanta, la metafisica e la spiritualità presenti nelle opere di Widerberg vennero a evidenziarsi ulteriormente fino a giungere allo stile che molti oggi associano al pittore, ovvero figure equestri, centauri e figure allungate che aleggiano sopra un paesaggio aperto.

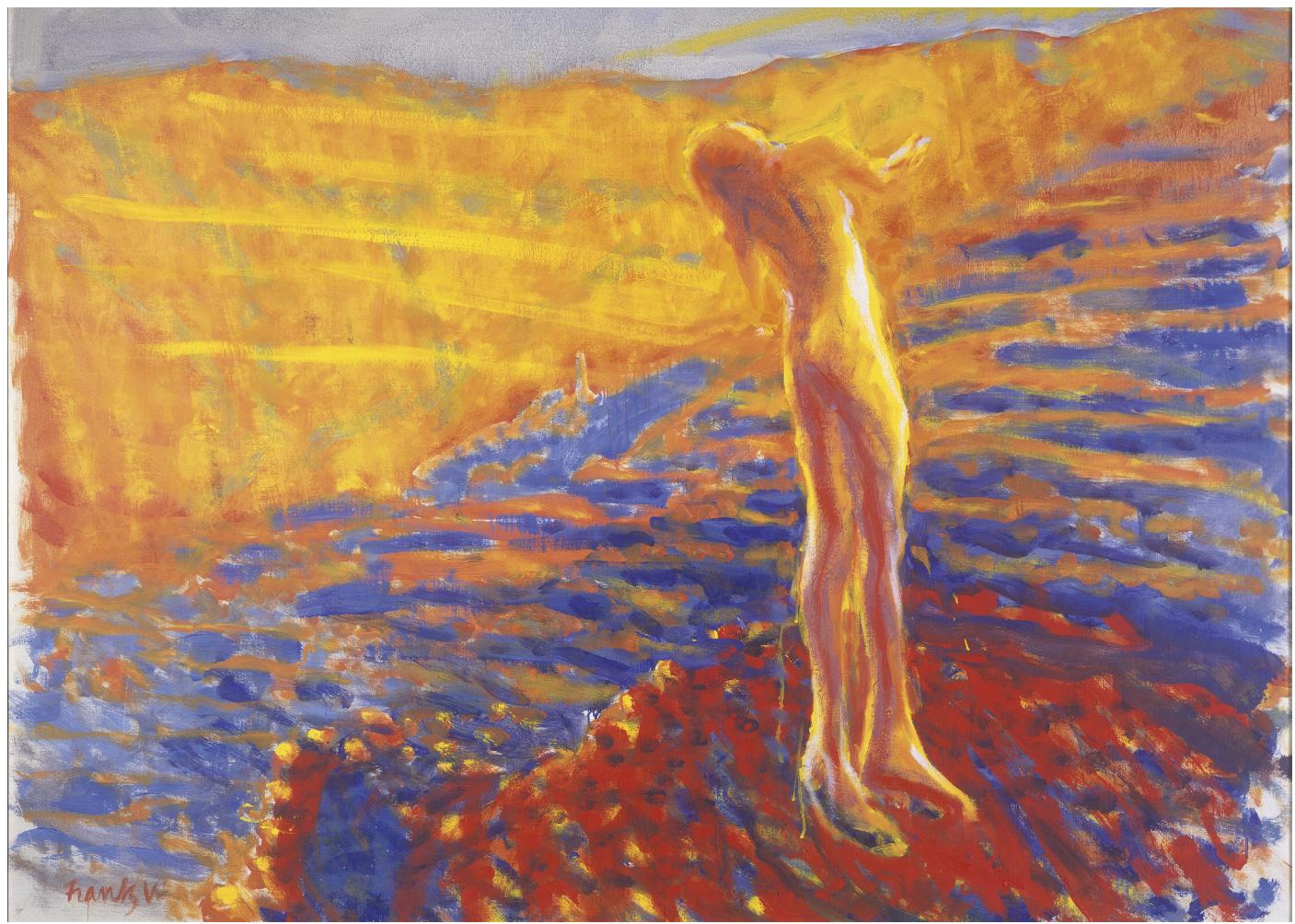
Insieme al figlio Nico ha ornato la cappella dell'ospedale di Ullevål a Oslo (1993).

Frans ha anche creato Ryttergruppe (gruppo di figure equestri), ha curato l'adornamento dell'ospedale di Haukeland a Bergen nel 1968, e la pala d'altare della chiesa di Voldsdalen nel 1974.

Nel 1997 è stato insignito del titolo di Cavaliere di prima classe dell'Ordine di Sant'Olav, e nel 2000 ha ricevuto l'Anders Jahres Kulturpris, riconoscimenti questi, di grande prestigio nell'ambito dell'arte norvegese.

Frans ha lasciato il proprio segno nello spazio cittadino di Villa Faraldi con un dipinto sull'altana in cima a via Piemonte.

Le sue figure svettanti sono influenzate dalla vista che si gode dal villaggio di Tovo. Ma l'ispirazione principale deriva probabilmente dalla luce e le linee della Valle Faraldi, o Valle Steria come viene chiamata. Là fuori, nel mare di luce, le figure di Franz si librano in tonalità espressive.

Villa Faraldi, Svevende, Litografi, 1974 ©Frans Widerberg/BONO 2022.

PER GÖRANSSON (1924 - 2008) OG ELI MARIE JOHNSEN (1926 - 2015)

Per Göransson var født i Bjärka - Säby i Östergötland i Sverige i 1924. Han studerte på Konstfack i Stockholm 1946- 50. Der han også traff Eli Marie Johnsen,- sin kommende kone og samarbeidspartner. Etter årene i Stockholm flyttet han med Eli til Oslo og gikk på Statens Kunstakademi. I 1958-59 fikk han et italiensk Statsstipend for å studere frescomaleri på Accademia di Belle Arti i Firenze. Så Per var ingen Italianovise da han kom til Villa. Per, Eli og datteren Pia bodde et år i Firenze og i 1959 ble datter nummer to født der. Per var glad i språk og folk, han fikk fort lokale venner i Villa og snakket språket godt. «Ligure» slet han derimot med. Per jobbet med akvarell og maleri,- både i Santa Caterina og i flere leide lokaler i Villa gjennom årene. Kjærligheten til alt som levde betydde mye for Per. Han hadd et lyrisk formspråk, naturen og lyset i Villa var viktige inspirasjonskilder. Terrassenes formasjoner som er bygget møysommelig opp rundt Villa, oliventærnes farger som skifter fra grønt til grått alt etter vindens styrke, husene som klynger seg sammen og tette små smug. Horisonten og det store havet som reflekterer himmelen. Alt dette ville Per formidle i sine akvareller og malerier. Hans hadde flere utstillinger i Norden og Europa. Hans arbeid som kunstner var nært knyttet til Eli Marie Johnsen, de utførte mange offentlige utsmykkinger sammen. Bla ble skissene til Lovens Bokstav, en 7 m lang vev til Høyesterett, laget i Santa Catherina. Blant flere store utsmykkinger de utførte sammen, kan nevnes Stavanger og Linköpings bibliotek og Norges Vassdrags og Eektrisitetsvesen.

En historie fra Pers første tid i Villa. Han spiste både lunsj og middag på ristorante Bella Vista,- Villas hjerte,- med signora Noemi ved grytene. En dag overhørte han en samtale fra nabobordet hvor de lokale mennene satt med sine vinglass og sitt kortspill. Han skjønte at de snakket om ham,- og diskuterte høyden hans,- ja for Per var nesten to meter høy. Da tok han mot til seg,- reiste seg og gikk bort til bordet og sa på italiensk: «Jeg er i hvert fall nærmere Gud en dere!». Noen sekunder ble det dødstille,- og Per rakk å tenke at han nå hadde tråkket skikkelig i salaten- men så brøt de ut i gapskratt og han ble invitert til sette seg ved deres bord. Slik ble det forbrødring av!

PER GÖRANSSON (1924 - 2008) ED ELI MARIE JOHNSEN (1926 - 2015)

Per Göransson era nato a Bjärka - Säby nell' Östergötland, in Svezia nel 1924. Studiò all'accademia di belle arti Konstfack di Stoccolma dal 1946 al 1950. Lì incontrò anche Eli Marie Johnsen, sua futura moglie e collaboratrice. Dopo gli anni trascorsi a Stoccolma, si trasferì con Eli a Oslo e frequentò l'accademia norvegese di belle arti Statens Kunstakademi. Nel 1958-59 ricevette una borsa di studio dello Stato italiano per studiare la tecnica dell'affresco all'Accademia di Belle Arti di Firenze. Quindi Per non era nuovo all'Italia quando arrivò a Villa. Per, Eli e la loro figlia Pia, vissero un anno a Firenze e nel 1959 nacque lì anche la seconda figlia della coppia. Per amava la lingua e la gente, fece ben presto amicizie a Villa ed imparò bene la lingua. Aveva invece difficoltà con il dialetto "ligure". Per ha realizzato, nel corso degli anni, acquerelli e pittura, sia nel atelier capella di Santa Caterina che in diversi locali in affitto a Villa. L'amore per tutto ciò che era vivo significava molto per Per. Aveva una forma espressiva lirica e la natura e la luce di Villa costituivano per lui fonti di ispirazione importanti, come pure i terrazzamenti intorno a Villa, i colori degli ulivi che cambiano dal verde al grigio a seconda della forza del vento, le case abbaricate, gli stretti vicoli, l'orizzonte ed il mare aperto che riflette il cielo. Per voleva rappresentare tutto ciò nei suoi acquerelli e dipinti. Espose in diverse mostre nei paesi nordici e in Europa. La sua opera era legata a Eli Marie Johnsen ed insieme eseguirono vari progetti di ornamentazione pubblica. Tra i vari, gli schizzi per il Lovens Bokstav, un arazzo lungo sette metri per la Corte Suprema norvegese, furono realizzati nel atelier di Santa Caterina. Tra le numerose ornamentazioni di grandi dimensioni a cui hanno lavorato insieme, citiamo le biblioteche di Stavanger e di Linköping e l'Istituto norvegese per le risorse idroelettriche.

Eccovi ora un racconto dei primi tempi di Per a Villa. Era solito pranzare e cenare al ristorante Bella Vista, il cuore di Villa, con la signora Noemi ai fornelli. Un giorno gli capitò di ascoltare una conversazione dal tavolo vicino, dove gli uomini del posto sedevano con i loro bicchieri di vino e giocavano a carte. Capì che stavano parlando di lui e della sua altezza, sì, perché Per era alto quasi due metri, allora si fece

Eli Marie Johnsen var født i Oslo i 1926. Hun traff Per på Konstfack i Stockholm hvor hun fikk sin utdannelse innen tekstilkunst. Hun hadde en eksperimenterende holdning i sin tilnærming til kunsten og hadde en poetisk uttrykksform og brukte mye symboler i sine billedtepper. Tekstilkunsten fikk et gjennombrudd på 70 tallet,- og Eli Marie var en av foregangskvinnene for å få dette igjennom. I sine arbeider ønsket å si sin noe om naturvern og forerensing, nedrustning, fredsarbeid og abortsak,- temaer som også var høyst aktuelle på 70 og 80-tallet. I enkelte av teppene vever hun inn sitater eller bokstaver som dekorative elementer. Flere tepper fungerer som hyldningsdikt, f.eks. Karin Boye (1965), inspirert av den svenske forfatterinnens fremtidsroman Kallocain. Hommage til Bjørnsterne Bjørnson (1968) og Hyldningssång till 70-talet av Stig Carlson (1970) er andre eksempler på hyldningsdikt til mennesker hun setter høyt. Hun hadde en høy utstillingsvirksomhet i inn og utland,- bla Europa, Asia og USA.

Eli Marie Johnsen var også ansatt som tegnelærer ved Statens Lærerskole i Forming gjennom 30 år, og hun har hatt stor betydning for en rekke yngre tekstilkunstnere. Hun utførte flere utsmykkinger til offentlige bygg og fikk den høyt-hengende Lunningprisen i 1965. Hun var innkjøpt av diverse kunstsamlinger,- bla Norsk Kulturråd, Oslo Kommunes Kunstsamlinger og de Sandvigske Samlinger.

Per Göransson og Eli Marie Johnsen,- utførte mange offentlige utsmykkinger sammen. Bla ble skissene til Lovens Bokstav,-en 7 m lang vev til Høyesterett,- laget i atelieret i Santa Caterina. Blant flere store utsmykkinger de utførte sammen; kan nevnes Stavanger og Linköpings bibliotek og Norges Vassdrags og Elektrisitetsvesen.

Per og Eli hadde tre arbeidsteder i tre land og bodde ikke alltid sammen. Men fra oktober til gjøken kom på utover vårsiden en gang,- var i hvert fall Per alltid i Villa. Sommeren ble tilbrakt på det nedlagte bruket Gunnarsbo nær Pers barndomshjem hvor de hadde satt i stand store atelier og vevstue.

For Per og Eli var Villa et hjem og arbeidssted. De var sterkt knyttet til naturen og menneskene der og kjente på en dyp tilhørighet til stedet. Fremfor alt var Villa et fristed hvor de fant ro og omgivelser som gjorde det mulig å føle seg fristilt til å gå inn i den prosessen det er å skape kunst.

coraggio, si avvicinò al tavolo e disse in italiano: "Almeno io sono più vicino a Dio di voi!". Ci fu un silenzio di pochi secondi sufficienti perché Per temesse di aver esagerato, ed ecco che invece scoppiarono tutti a ridere e lo invitarono a sedersi al loro tavolo. Lì iniziò un'amicizia fraterna.

Eli Marie Johnsen nacque a Oslo nel 1926. Incontrò Per al Konstfack di Stoccolma, dove studiò arte tessile. Il suo apprezzamento all'arte era orientato alla sperimentazione, l'artista possedeva una forma espressiva poetica e nei propri arazzi si avvaleva ampliamente della simbologia. L'arte tessile ha avuto una svolta negli anni Settanta, ed Eli Marie è stata una delle pioniere che hanno contribuito a tale evoluzione. Nelle sue opere voleva parlare di conservazione della natura e inquinamento, di disarmo, di lavoro per la pace e di aborto, tutti temi di attualità anche negli anni Settanta e Ottanta. In alcuni arazzi inseriva citazioni o lettere dell'alfabeto utilizzandoli come elementi decorativi. Diversi arazzi costituiscono composizioni poetiche celebrative, come ad esempio Karin Boye (1965), ispirato a Kallocain, romanzo dell'autrice svedese ambientato nel futuro. Hommage a Bjørnsterne Bjørnson (1968) e Hyldningssång til 70-talet (inno agli anni Settanta) di Stig Carlson (1970) sono altri esempi di poesie celebrative dedicate a persone che l'artista teneva in alta considerazione. Ebbe una vasta attività espositiva in patria e all'estero, fra l'altro in Europa, Asia e Stati Uniti.

Eli Marie Johnsen ha lavorato anche per trent'anni come insegnante di disegno presso la scuola Statens Lærerskole i

«Lovens bokstav» detalj av utsmykking, billedvev, Høyesterett, 1983 © Per Göransson og Eli Marie Johnsen/BONO 2022.

«Lovens bokstav» del av utsmykking, billedvev, Høyesterett, 1983 © Per Göransson og Eli Marie Johnsen/BONO 2022.

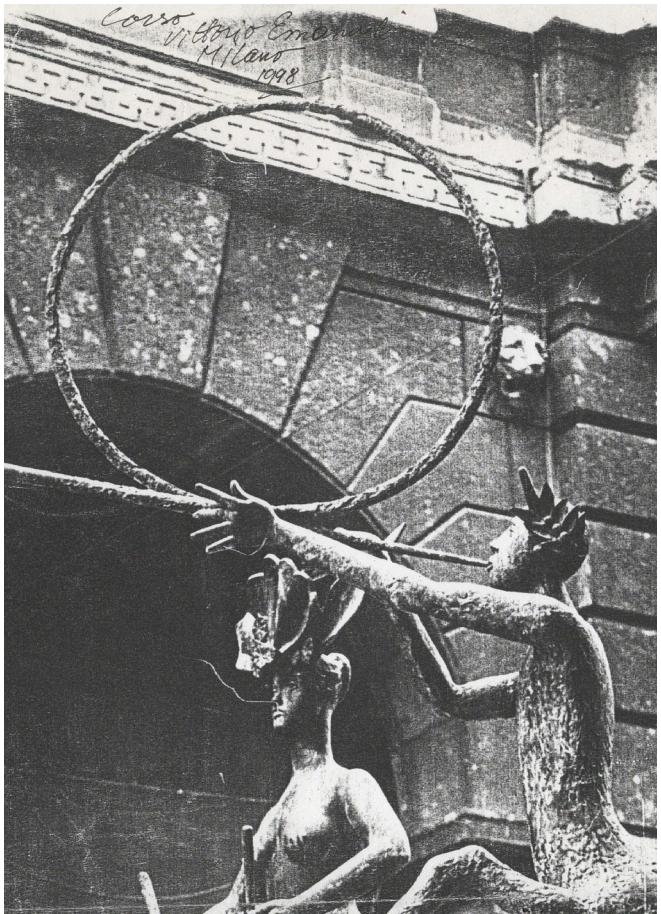
Forming ed è stata di grande importanza per un gran numero di giovani artisti tessili. Ha realizzato diverse decorazioni per edifici pubblici e ricevuto il prestigioso premio Lunning nel 1965. Le sue opere sono anche andate a far parte di diverse collezioni d'arte, tra cui quella del Norsk Kulturråd, le collezioni d'arte del Comune di Oslo e le collezioni Sandvig.

Per Göransson ed Eli Marie Johnsen eseguirono insieme molte ornamentazioni per spazi pubblici. Tra i vari, gli schizzi per il Lovens Bokstav, un arazzo lungo sette metri per la Corte Suprema norvegese, furono realizzati nel atelier di Santa Caterina. Tra le numerose ornamentazioni di grandi dimensioni a cui hanno lavorato insieme, citiamo le biblioteche di Stavanger e di Linköping e l'Istituto norvegese per le risorse idroelettriche.

Per ed Eli avevano tre atelier in tre paesi differenti e non sempre vivevano insieme. Ma da ottobre fino al primo volo di rondine, per lo meno Per era sempre a Villa. L'estate la trascorrevano alla fattoria dimessa Gunnarsbo vicino alla casa dove Per aveva abitato da bambino e dove avevano allestito un grande studio ed una sala per la tessitura.

Per Per ed Eli, Villa era una casa ed un luogo di lavoro. Erano fortemente legati alla natura e alle persone del luogo, e provavano per esso un profondo attaccamento. E prima di ogni altra cosa Villa era un'oasi dove trovare la tranquillità e l'ambiente atto a consentire loro di sentirsi liberi di immergersi nel processo di creazione artistica.

© Fritz Røed /BONO 2022.

FRITZ RØED (1928 – 2002)

Fritz Røed ble født i Time kommune i Rogaland. Familien flyttet til Oslo da han var 12 år, men han beholdt alltid kontakten med fødebyen Bryne. Han bodde og arbeidet i Oslo, Ål i Hallingdal, Tlajomulco de Zuñiga i Mexico og viktigst av alle i Villa Faraldi i Italia. Han var utdannet ved SHKS, Statens Kunstakademi i Oslo, Kunstakademiet i København og Academie de la Grand Chaumiere i Paris.

Allerede som ung student reiste Fritz på studietur til Italia og ble inspirert av etruskisk og klassisk skulptur, men han oppdaget også samtidskunstnere som Marino Marini, Arturo Martini og ikke minst Giacomo Manzu. Sistnevnte fikk han invitert til å stille ut i Kunstnerforbundet i Oslo. Sitt første langtidsopphold i Italia hadde familien i Anticoli Corrado utenfor Roma i 1960-61.

I 1970 hadde han i mange år støpt sine skulpturer ved bronsestøperiet Fonderia Cubro i Milano og var på jakt etter et arbeidssted nærmere støperiet. Sommeren 1970 ble tilbrakt i San Bartolomeo, noe som førte familien for første gang til Villa Faraldi. Senere samme år var de på besøk hos Inger Sitter i Norge. Hun fortalte at hun hadde hus i Villa Faraldi som de kunne få låne og fra da av var det Villa Faraldi! I 1974 skaffet familien seg eget hus i Via Gorizia og fra 1987 var de fast bosatt i Villa Faraldi. Somrene ble tilbragt i Ål i Hallingdal (Norge) der Fritz i en årekke arbeidet i Rolf Nesch's atelier. Fra 1998 hadde de også et lite hus og atelier i Mexico, i hagen til datteren Sunniva og familien hennes.

Fritz arbeidet i atelieret i Cappella Santa Caterina i mer enn 20 år, fra slutten av 1970-årene og til sin død i 2002.

Hans mest kjente verk, monumentet over Norges samling «Sverd i Fjell» står ved Hafrsfjord i Stavanger. Utkast til sverdene ble laget i Norge, men sverdene i stort format ble laget i atelieret i Santa Caterina. Det han ikke hadde tenkt på var hvordan en stor kranbil skulle klare å manøvrere opp til Villa Faraldi og ned igjen. Det sies at det var en spektakulær hendelse! Dessverre har vi ingen bilder av dette, men hvis noen har så hadde det vært morsomt å få se.

Fritz arbeidet innenfor det som har blitt karakterisert som nordisk abstrakt - figurativ tradisjon, der formen har like stor betydning som innholdet.

FRITZ RØED (1928 – 2002)

Fritz Røed era nato nel comune di Time nel Rogaland. La sua famiglia si trasferì a Oslo quando lui aveva dodici anni, ma tenne sempre vivo il legame con Bryne, la cittadina dove era nato. Visse e lavorò a Oslo, Ål i Hallingdal, Tlajomulco de Zuñiga in Messico e soprattutto a Villa Faraldi in Italia. Ha studiato alla SHKS, all'Accademia Nazionale di Belle Arti di Oslo, all'Accademia di Belle Arti di Copenaghen e all'Accademia de la Grand Chaumiere di Parigi.

Già da giovane studente, Fritz intraprese viaggi di studio in Italia, traendo ispirazione dalla scultura etrusca e classica, ma scoprì anche artisti contemporanei come Marino Marini, Arturo Martini e, non ultimo, Giacomo Manzù. Quest'ultimo fu invitato da Fritz ad esporre all'Associazione degli Artisti Kunstnerforbundet di Oslo. Il suo primo soggiorno di lunga durata in Italia fu insieme alla famiglia ad Anticoli Corrado, vicino a Roma, nel 1960-61.

Per molti anni realizzò le sue sculture presso la fonderia del bronzo Cubro a Milano e stava cercando uno studio più vicino alla fonderia di cui si serviva. L'estate del 1970 la trascorse a San Bartolomeo, cosa che condusse la famiglia per la prima volta a Villa Faraldi. Quello stesso anno fecero visita a Inger Sitter in Norvegia. Inger aveva detto che aveva una casa a Villa Faraldi e che avrebbero potuto prenderla in prestito e, da allora in poi, Villa Faraldi entrò nella loro vita. Nel 1974 la famiglia acquistò una casa in Via Gorizia, e dal 1987 si stabilì in modo permanente a Villa Faraldi. Le estati le trascorrevano a Ål i Hallingdal (Norvegia) dove Fritz per molti anni lavorò nello studio di Rolf Nesch. A partire dal 1998 ebbero anche una piccola casa ed uno studio in Messico, nel giardino della loro figlia Sunniva e della sua famiglia.

Fritz lavorò nel atelier cappella di Santa Caterina per più di vent'anni, dalla fine degli anni Settanta fino alla sua morte avvenuta nel 2002.

La sua opera più famosa, il monumento alla riunificazione norvegese "Sverd i Fjell" (Spade nella roccia), si trova a Hafrsfjord, presso Stavanger. I modelli delle spade sono stati realizzati in Norvegia, ma le spade a grandezza reale sono state realizzate nel atelier di Santa Caterina. Quello a cui Fritz non aveva pensato era in che modo un grosso

Monument over falne på havet, Diano Marina, 1995 © Fritz Røed /BONO 2022.

Hans utgangspunkt var ofte folkelig kunst og hverdagsliv med motiver knyttet opp mot burlesque, gjøglere og karneval. Ofte humoristiske, med underliggende alvor, som i skulpturene «Trapeskunstner», «Last Performance» og den edle men akk så forvirrede ridder Don Quijotes evige kamp mot vindmøllene. Små skulpturer av hverdagsliv, som i «Italiensk landsby», «Afrodite mater hønene sine» og portretter av barn og barnebarn.

Og store utsmykkingsoppdrag, relieffer, lekeskulpturer, monmenter og portretter, fauner og kentaurer, karneval og klovner, forfattere, romanfigurer og poeter...

I Villa Faraldi fant han modeller til figurer som «Bonden Ambrogio», «Middelhavskvinnen», familien på tur i «Apen» og «Luigi med barten». Carmen Ardoino har stått modell til «Karneval i Venezia» og Guia Grossi har stått modell til flere av hans senere skulpturer, bl.a. «Fred», som i dag er en av skulpturene i parken på Bryne.

Fritz har stilt ut i en rekke gallerier både i Norge og i utlandet. I Italia bl.a. i Roma, Anticoli Corrado, Milano, Albisola og Villa Faraldi. Man finner arbeider av Fritz i en rekke norske byer og han er representert i samlinger både i Norge og i utlandet. I Diana Marina står hans skulptur «Vingen», monument over sjømenn som ble borte på havet.

Fritz var aktiv på utstillingsscenen fram til sin død. Hans siste store oppdrag «Fritz Røed Skulpturpark» åpnet i 2004 i sentrum av Bryne i Time kommune. Mange av hans trofaste følgere har besøkt Villa Faraldi og på Bryne er det dannet en egen venneforening som har et nært forhold til Fritz' kunst, Fritz Røed skulpturpark, Villa Faraldi og atelieret i Santa Caterina.

Fritz hadde et sterkt samfunnsengasjement. Han var aktiv i norske kunstneres organisasjoner som styremedlem og leder for UKS, Billedhoggerforeningen og Kunstnerforbundet. Fritz var sosialist og pasifist, spesielt opptatt av kulturens betydning for samfunnsutviklingen. Hans fokus var alltid på å finne muligheter.

Til Villa Faraldi Internasjonale Kulturfestival bidro han ved å arrangere utstillinger, skaffe sponsorer og finne egnede lokaler, som Santa Catherina og Centro Socio-Culturale. Og å invitere ambassadører eller andre prominente personer til å kaste glans over utstillingsåpningene. Han tok initiativ til

automezzo con gru sarebbe riuscito a salire fino a Villa Faraldi e poi riscendere. Si dice che sia stato un evento spettacolare... Sfortunatamente, non si hanno foto della cosa, ma se qualcuno dovesse averle sarebbe simpatico vederle.

Fritz ha lavorato nell'ambito di ciò che è stata descritta come tradizione astratta - figurativa nordica, dove la forma ha la stessa importanza del contenuto.

L'arte popolare e la vita di tutti i giorni con motivi legati al burlesque, ai giocolieri ed al carnevale, costituivano spesso per lui fonte di ispirazione. Spesso umoristico, con una serietà di fondo, come nelle sculture "Il trapezista", "Last performance" e l'eterna lotta del nobile, ma purtroppo molto confuso, Don Chisciotte contro i mulini a vento. Altri esempi sono piccole sculture rappresentanti la vita quotidiana, come in "Villaggio italiano", "Afrodite dà da mangiare alle sue galline" oltre a ritratti di figli e nipoti, ed importanti incarichi di ornamentazione, rilievi, sculture giocattolo, monumenti e ritratti, fauni e centauri, carnevale e clown, scrittori, personaggi dei romanzi e poeti...

A Villa Faraldi trovò i modelli per le figure del "Contadino Ambrogio", "La donna mediterranea", la famiglia in gita sull' "Ape" e "Luigi con i baffi". Carmen Ardoino ha posato per lui per il "Carnevale di Venezia" e Guia Grossi ha fatto da modella per molte delle sue sculture successive, tra cui "Pace", che oggi è una delle sculture del parco di Bryne.

Fritz ha esposto in numerose gallerie sia in Norvegia che all'estero. In Italia, tra l'altro a Roma, Anticoli Corrado, Milano, Albisola e Villa Faraldi. Opere di Fritz si trovano in diverse città norvegesi e sono presenti in collezioni d'arte sia in Norvegia che all'estero. A Diana Marina si trova la sua scultura "L'ala", monumento ai marinai periti in mare.

Fritz ha esposto le proprie opere fino alla morte. Il suo ultimo importante incarico "il parco della scultura di Fritz Røed" è stato inaugurato nel 2004 nel centro di Bryne nel Comune di Time. Molti dei suoi fedeli seguaci hanno visitato Villa Faraldi e a Bryne si è creata una associazione di amici molto legati all'arte di Fritz, al parco di sculture di Fritz Røed, a Villa Faraldi e al atelier cappella di Santa Caterina.

Fritz aveva un forte impegno civico. È stato attivo nelle organizzazioni di artisti norvegesi come membro del consiglio

restaureringen av Capella San Sebastiano i Tovetto og har donert to barneskulpturer til Villa Faraldi.

I katalogen «Villa Faraldi é una stella» skrev Fritz:

«Jeg bor og arbeider i en liten ligurisk landsby, i et landskap Vår Herre har skapt i godlune. Detaljene er bøndenes verk. Villa Faraldi er laget med hendene. En kjenner landskapets rytme under føttene: I gatenes forløp; inn i, gjennom og rundt huskroppene og i veggene gamle musikk. Mine venner dyrker oliven.

Kontrasten er Milano – denne feber i blodet – teknologi, effektivitet og industri blandet med det kosmopolitiske. Hva jeg forsøker? Å formidle noe mellom disse to sfærer, om det frydfulle ved livet.»

Fritz var en verdensborger, men inspirasjonen fant han i det enkle og vakre hverdagslivet i en liten landsby i Liguria.

direttivo e direttore della UKS, l'Associazione degli scultori e l'Associazione degli artisti. Fritz era socialista e pacifista, particolarmente interessato all'importanza della cultura ai fini dello sviluppo sociale. La sua attenzione è sempre stata rivolta alla ricerca di opportunità.

Per il Festival Internazionale Culturale di Villa Faraldi ha contribuito ad organizzare mostre, procacciare sponsor e trovare sedi adatte, come capella di Santa Caterina ed il Centro Socio-Culturale, e ad invitare ambasciatori e altre figure di spicco al fine di dare lustro all'inaugurazione delle mostre. Ha avviato il restauro della cappella di San Sebastiano a Tovetto e ha donato a Villa Faraldi due sculture di bambini.

Nel catalogo "Villa Faraldi é una stella", Fritz scrisse:

«Vivo e lavoro in un paesino della Liguria, nel bel mezzo di un paesaggio

Creato dal Paderno in un momento di buon umore. Nei particolari, invece, si vede l'opera del contadino. Il villaggio di Villa Faraldi è fatto a mano. Si sente il ritmo del paesaggio sotto i piedi: nell'intrecciarsi delle viuzze che penetrano, attraversano, aggirano il corpo stesso delle case.

I miei amici sono coltivatori di olivi. All'avvicinarsi dell'inverno vestono la madre terra come se fosse una donzella invitata al suo primo ballo. Grandi reti, bianche e rosa, danzano intorno alle sue gambe, raccogliendo laghetti di olive.

L'antitesi di tutto questo è Milano, la febbre nel sangue: tecnologia, efficienza ed industria all'insegna del cosmopolitismo. La mia aspirazione? Cercare modestamente di fare da tramite tra le due sfere, di fare il testimone degli aspetti goiosi della vita.»

Fritz era un cittadino del mondo, ma traeva la propria ispirazione dalla semplice e bella quotidianità di un piccolo borgo ligure.

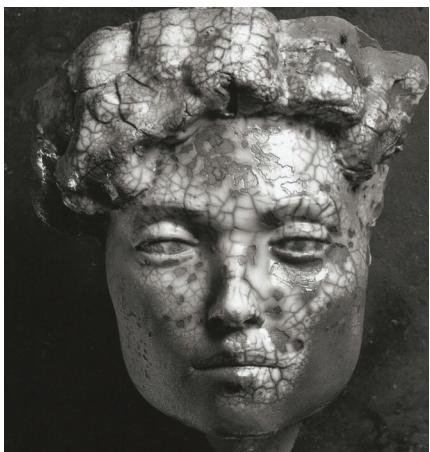
Sverd i fjell, Nasjonalmonument Hafsfjord, 1984 © Fritz Røed /BONO 2022.

Sunniva © Fritz Røed /BONO 2022.

Paola © Fritz Røed /BONO 2022.

Stiftelsen Fritz Røeds minnefond takker alle bidragsytere og støttespillere:

Den norske Ambassaden i Roma, Time kommune, Villa Faraldi kommune, Bildende Kunstneres Hjelpefond, Scheiblers legat, Mathilde og Lars Fasting, Espen Eskeland, Undis Knoph, Helmer Staubo, Erik Lie, ordførere og entusiaster i Villa Faraldi og Time kommuner, Fritz Røed Venneforening på Bryne øvrige bidragsytere og hjelgere.

Kilder:

Villa Faraldi, Jon Lie og Pål Bang Hansen, 1986 Cappelen.

Horisontene, Kolbein Falkeid, 1975 Cappelen.

Inger Sitter – et portrett; Niels Christian Geelmuyden/Gunnar Danbolt, 2009 H. Aschehoug & co, Oslo

La Chiesa di San Lorenzo; Sandor Kuthy, 2003, Parrocchia di Villa Faraldi e Associazione Culturale Faraldi.

Dessuten har vi hentet informasjon fra Norsk kunstnerleksikon, Wikipedia, kataloger, notater, slekt, venner og nabøer.

Tekst: Torstein Nilsen (PM), Gro Nesjar Greve, Gabriella Göransson, Thomas Widerberg og Kristin Røed.

Oversettelse: Maria Wanda Vaiarello

Oversettelse dikt av Kolbein Falkeid: Tor Fotland

Foto: © fotograf 2022 fotografer: Morten Krogvold, Johan Brun, Hallvard Bræin, Øystein Thorvaldsen, Thomas Widerberg og private bilder fra familie og venner.

Kunstverk: © Kunstneren/BONO 2022

Gjengivelse er ikke tillatt uten tillatelse fra opphavsrettshaver.

Illustrasjon forside: Gro, Inger, Bengt og Carl i olivenlunden, 1964

Illustrasjon bakside: Atelier Santa Caterina

Grafisk design: Karoline Røed Tønnesen

Print: Nante Print Solutions

Redaktør: Kristin Røed

Copyright © Stiftelsen Fritz Røeds Minnefond 2022

Utgitt av Stiftelsen Fritz Røeds Minnefond

www.frfond.no

La Fondazione Commemorativa Fritz Røed ringrazia i sostenitori e tutti coloro che hanno contribuito:

l'ambasciata di Norvegia a Roma, il comune di Time, il comune di Villa Faraldi, il Fondo degli artisti Norvegesi (BKH), Il lascito Scheibler, Mathilde e Lars Fasting, Espen Eskeland, Undis Knoph, Helmer Staubo, Vidsynet A/S, , Erik Lie, i sindaci e gli appassionati dei comuni di Villa Faraldi, Associazione degli amici di Fritz Røed di Bryne, e contributori e aiutanti.

Fonti:

Villa Faraldi, Jon Lie e Pål Bang Hansen, 1986 Cappelen.

Horisontene, Kolbein Falkeid, 1975 Cappelen.

Inger Sitter – un ritratto; Niels Christian Geelmuyden/Gunnar Danbolt, 2009 H. Aschehoug & co, Oslo

La Chiesa di San Lorenzo; Sandor Kuthy, 2003, Parrocchia di Villa Faraldi e Associazione Culturale Faraldi.

Abbiamo inoltre raccolto informazioni dal Norsk kunstnerleksikon (compendio degli artisti norvegesi), Wikipedia, cataloghi, appunti, parenti, amici e vicini.

Testo: Torstein Nilsen (PM), Gro Nesjar Greve, Gabriella Göransson, Thomas Widerberg, Kristin Røed.

Traduzione: Maria Wanda Vaiarello.

Traduzione poesia di Kolbein Falkeid: Tor Fotland

© Foto: Morten Krogvold, Johan Brun, Hallvard Bræin, Øystein Thorvaldsen, foto private ricevute da familiari e amici.

© Opere di arte: Artista/BONO 2022.

Progetto grafico: Karoline Røed Tønnesen

Editore: Kristin Røed

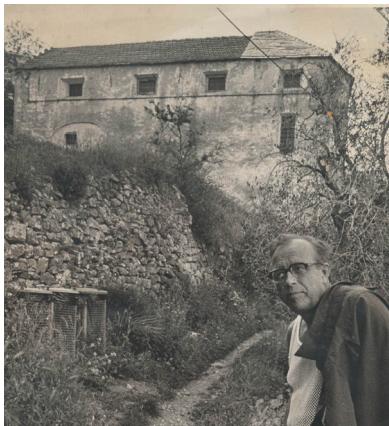
Print: Nante Print Solutions

Copyright © Stiftelsen Fritz Røeds Minnefond / Fondazione Comemmorativa Fritz Røed 2022

Pubblicato da Stiftelsen Fritz Røeds Minnefond / Fondazione Commemorativa Fritz Røed 2022

www.frfond.no

Karoline, Villa Faraldi
© Fritz Røed /BONO 2022.

Time kommune

COMUNE DI VILLA FARALDI

LA FONDAZIONE
COMMENORATIVA
FRITZ RØED
MINNEFOND

